

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัดจังหวัดเพชรบูรณ์ The Model of Religious and Cultural Tourism Management in the Temples of Phetchabun Province

สุธาสินี วิทยาภรณ์^{1*}, ตูลา ไชยาศิริรินทร์¹
Suthasinee Wiyaporn^{1*}, Tula Chaiyasirinrot¹

Received: 15 November 2021

Revised: 18 January 2022

Accepted: 2 February 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวในวัดจังหวัดเพชรบูรณ์ และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในวัดจังหวัดเพชรบูรณ์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods research) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษา ค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์และวิพากษ์ข้อมูลสู่การสังเคราะห์และการศึกษาวิจัยภาคสนาม (Survey research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกตการณ์ (Observation) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า จังหวัดเพชรบูรณ์มีลักษณะพิเศษของการท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวเลือกที่จะเดินทางไปประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและพักผ่อนหย่อนใจโดยเฉพาะวัดในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ นักท่องเที่ยวจึงชอบเดินทางมาเยือนเพชรบูรณ์จำนวนมากโดยเฉพาะในช่วงฤดูการท่องเที่ยว ส่วนความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวในวัดจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยว โดย เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว รองลงมาคือด้านกลยุทธ์การท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านประชาสัมพันธ์ และด้านบุคลากร นอกจากนี้นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าสิ่งที่วัดควรปรับปรุง สามารถเรียงตามลำดับ จากมากไปหาน้อย ดังนี้ เรื่องการจัดหาถังขยะให้เพียงพอ จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่ท่องเที่ยว และควรมีแผนผังแสดงแหล่งท่องเที่ยวในวัด

ส่วนการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในวัด สรุปได้ 3 รูปแบบ ดังนี้คือ

1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดทำแผนผังการใช้สอยพื้นที่ของวัด การจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และการจัดทำแผนพัฒนาฟื้นฟูโบราณสถาน

¹ อาจารย์ประจำ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

¹ Faculty of Liberal Arts Bangkok Thonburi University

* ผู้นิพนธ์หลัก e-mail: suthasinee wiyaporn27@gmail.com

2. การจัดการระบบสื่อความหมาย ได้แก่ การจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดในระบบสารสนเทศ และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญ

3. การจัดการบุคลากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรของวัดในด้านการท่องเที่ยว และการพัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวในวัด

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว, วัด, ศาสนาและวัฒนธรรม

Abstract

The aims of this research were to study an environment and tourists' satisfaction toward temples and the model of tourism management in Phetchabun province. This research was a mixed methods of quantitative and qualitative research to study, collect, analyze and criticize the data for synthesis and field research (Survey research) by using questionnaires, interviews and observations. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean and standard deviation.

The results of the research revealed that Phetchabun had special characteristics of tourism. The tourists chose Phetchabun Province as a place for Buddhism activities and as a tourist attraction for recreation. They especially visited temples in Phetchabun Province. There were also natural attractions, ancient sites, and antiques, so many tourists liked to visit Phetchabun, especially during the high season. Regarding the tourists' satisfaction in visiting Phetchabun, it was found that the tourists were satisfied with the tourist attractions and the tourism management sorted in order from most to least as followings: tourism resources, tourism strategies, facilities, public relation, and personnel. In addition, the tourists gave their opinion about the temples' improvements ranked from most to least: providing enough trash bins, organizing activities that encourage them as a part of the tourist attractions, and providing maps for visiting the temples.

The conclusions of the study on the tourism management model in the temples were as followings:

1. The tourism resource management such as the proportional utility management, the development the temple area in short and long term, and the reparation of archaeological site or abandoned temples.

2. The public relation management system such as the preparation of the temples' information and data base information systems and publicity for the important day in Buddhism.

3. The Personnel management such as the development of the temples' personnel about tourism and moral development of the temple tourism.

Keywords: Tourist management model, temple, religion and culture

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกว่ารายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยว นับเป็นรายได้หลักของทุกประเทศแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยที่เป็นจุดหมายปลายทางหลักของนักท่องเที่ยวทุกชาติทุกภาษาที่เดินทางเข้ามาประเทศไทย การเดินทางท่องเที่ยวมีกิจกรรมหลากหลายและมีอิสระในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวย่อมทำให้เกิดความผ่อนคลาย รู้สึกเพลิดเพลินมีความสุข และเมื่อมีความสุขจะก่อให้เกิดสุขภาวะอันเป็นมิติหนึ่งที่สัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต ทั้งยังเป็นหัวใจของการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย (สวรค์นันท์ ดันตือโฆษกุล อัครวงศ์ และคณะ, 2562)

การท่องเที่ยวนั้นมีหลากหลายรูปแบบให้นักท่องเที่ยวได้เลือก การท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งเป็นการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับทางประวัติศาสตร์ในอดีต เพื่อรับอรรถรสและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึง ได้ความรู้และมีความเข้าใจต่อความเป็นมาของโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ ทั้งจาก กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือการถูกจัดให้เป็นกลุ่มสินค้าการท่องเที่ยวที่สำคัญ ของประเทศ รวมทั้งนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐที่มุ่งรักษาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยจะมีการสนับสนุนการกำหนดจุดขายที่ชัดเจนและเชื่อมโยงให้เกิดการเกี่ยวพันกันภายใต้แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (วาริชต์ มัชฌมบุรุษ, 2552)

ปัจจุบันมีรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่เริ่มได้รับความนิยมนับจากนี้ และเป็นโอกาสทางการตลาดของกลุ่มธุรกิจขนาดย่อมหรือขนาดกลางในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวคือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) เพราะวัดเป็นพุทธสถานแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่าแหล่งรวม

ของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และในภาวะที่ผู้คนแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ ประกอบกับกระแสความศรัทธาในการทำบุญไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายซึ่งอยู่คู่กับคนไทยมาช้านาน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีงานบุญของท้องถิ่นและการไหว้พระตามวัดต่างๆ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางโบราณคดี ประเพณี และศิลปะแขนงต่างๆ ในพื้นที่ รวมทั้งมีการพัฒนากิจกรรมการทำบุญไหว้พระและสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบใหม่ๆ ขึ้นมาสนองความต้องการดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง การท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่ปัจจุบันได้รับความนิยมได้แก่ การไหว้พระ 9 วัดในกรุงเทพฯ เพราะเชื่อว่าจะเกิดสิริมงคลตามชื่อของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 9 แห่ง รวมถึงการไหว้พระตามวัดซึ่งเป็นที่ยึดถือและศรัทธาของผู้คนในท้องถิ่นในต่างจังหวัดด้วย ประเทศไทยจัดว่ามีความได้เปรียบจากการมีวัดคู่ดินทางทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวมากมาย ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งเกิดจากวิถีชีวิตและศาสนาของคนไทย ทั้งนี้คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับศาสนาพุทธ จึงมีการสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ เพื่อปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนศิลปกรรมจำนวนมาก (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2562) สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมให้มีความเจริญรุ่งเรืองเติบโตไปพร้อมกับการท่องเที่ยวในด้านอื่นๆ ซึ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนยังมีแนวโน้มและการเติบโตและมีศักยภาพสูงมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นเอกลักษณ์มีวิถีชีวิต วิถีชุมชนและวัฒนธรรมที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว หากมีการส่งเสริมจากภาครัฐที่เหมาะสมจะทำให้มีแนวโน้มที่จะเกิดการพัฒนาและเป็นเครือข่ายท่องเที่ยวที่เชื่อมโยง

กับการท่องเที่ยวของประเทศและนำไปสู่การพัฒนาในทุกมิติโดยมีเป้าหมายหลักเพื่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมรวมทั้งการรวมตัวของประชาคมอาเซียนที่จะสร้างความมั่นคงและการรักษาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของประชาคมอาเซียนและสังคมโลกสืบต่อไป (พระสุธีรัตนบัณฑิตและพระใบฎีกาสัญญา, 2559)

ภาคเหนือของประเทศไทยนั้นโดยเฉพาะในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่ามีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ในด้านวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คือจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ในเขตภาคเหนือตอนล่างจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองเพชรบูรณ์นั้นเริ่มจาก ชื่อของจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อครั้งโบราณน่าจะชื่อว่าเมือง “เพชบุระ” ตามที่ปรากฏในจารึกลานทองคำ ที่พบจากเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ที่วัดมหาธาตุ ซึ่งหมายถึงเมืองแห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร (สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์, 2562) ซึ่งทางภาครัฐและเอกชนได้เห็นถึงศักยภาพที่จะสามารถพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพุทธศาสนาจึงได้ให้การสนับสนุนชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อม สามารถพัฒนาอย่างถูกวิธีเพื่อให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น นับได้ว่าจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความโดดเด่นในเรื่องของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งรวมอารยธรรมโบราณที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรม รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ที่มีความสำคัญและมีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปี เช่น วัดมหาธาตุ วัดช้างเผือก วัดไตรภูมิ วัดป่าภูทับเบิก เป็นต้น ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวมากเฉพาะในช่วงเทศกาลที่เป็นช่วงวันหยุดยาวโดยแหล่ง

ท่องเที่ยวเกี่ยวกับศาสนาและแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวสูงสุด นักท่องเที่ยวส่วนมากมักเดินทางเข้ามาทำบุญกันมากช่วงเดือนกรกฎาคม เพราะเป็นวันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา (สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว, 2562)

สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบูรณ์ที่นิยมไปเที่ยวมากที่สุด 3 อันดับแรกสำหรับนักเดินทางชาวไทย ได้แก่ วัด อุทยาน ประวัติศาสตร์ และแหล่งช้อปปิ้ง ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ได้แก่ วัด อุทยานแห่งชาติ และแหล่งช้อปปิ้ง (สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว, 2562) ทำให้เห็นได้ว่า วัดเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่คาดว่าจะได้รับความนิยมมากขึ้น คือ การท่องเที่ยววิถีพุทธ (Buddhist tourism) ซึ่งการท่องเที่ยววิถีพุทธ เป็นการท่องเที่ยวในมิติของการเรียนรู้ นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ไปพร้อมๆ กับการศึกษาหลักธรรมมีโอกาสนสัมผัสกับเรื่องราวและหลักธรรมได้อย่างเต็มที่ โดยการปฏิบัติธรรม ถือนั่งสมาธิเพื่อให้เกิดความสงบร่มเย็นแก่จิตใจจะสามารถเติมความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวสามารถน้อมนำมาเป็นหลักยึดปฏิบัติในสภาวะที่บ้านเมืองเกิดความวุ่นวาย และความเครียดกังวล ต่างๆ ทั้งจากภาวะเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมได้ จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัดจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในจังหวัดเพชรบูรณ์ให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนและตอบสนองรูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไปโดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากวิถีชีวิตในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวในวัดจังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในวัดจังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีการศึกษา

1. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed Methods Research)เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยค้นคว้ารวบรวมวิเคราะห์และวิพากษ์ข้อมูลสู่การสังเคราะห์และการศึกษาวิจัยภาคสนาม (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถาม(Questionnaire) วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกตการณ์ (Observation) มีวิธีการดำเนินได้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัดจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวน 8 แห่งดังนี้ 1) วัดพระธาตุผาซ่อนแก้ว 2) วัดธรรมยาน 3) วัดป่าภูทับเบิก 4) วัดชัยไพเราะ 5) วัดพระพุทธบาทขานแดน 6) วัดมหาธาตุ 7) วัดไตรภูมิ 8) วัดถ้ำสมบัติ

ขอบเขตด้านประชากร ได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีสถิตินักท่องเที่ยว ผลสำรวจในปี พ.ศ.2563 จำนวน 1,445,446 คน และมีการสุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรยามาเน (Yamane, 1973) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จำนวน 400 คน

2. เจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์หรือผู้ดูแลวัดที่เป็นผู้บริหารจัดการวัด ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ

การจัดการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการในจังหวัดเพชรบูรณ์ทั้งภาครัฐและเอกชน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการสัมภาษณ์เจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นผู้บริหารจัดการวัด วิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหาคำตอบ (Content analysis) วิเคราะห์บทสัมภาษณ์ของหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการศึกษา

จากการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัดจังหวัดเพชรบูรณ์ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

พบว่าผลการสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยววัดในจังหวัดเพชรบูรณ์

ปัจจัยบุคคลของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 51.6 เพศชาย ร้อยละ 48.4 มีอายุระหว่าง 21-30 ปี ร้อยละ 30.8 รองลงมาคือ 11-20 ปี ร้อยละ 24.8 เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางจากภาคกลาง ร้อยละ 18.0 รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 12.0 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 47.4 รองลงมาคือ สูงกว่าระดับปริญญาตรี ร้อยละ 36.9 และต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 15.7 และมีรายได้ 15,001-25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.8 รองลงมาคือต่ำกว่า 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 24.2 มีรายได้ 25,000-35,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 17.8 และมีรายได้มากกว่า 35,000 บาท คิดเป็นร้อยละ

15.5 เหตุผลในการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า ความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว ร้อยละ 22.3 ความคุ้มค่าของเงินที่ใช้ในการเดินทางไปเที่ยวร้อยละ 18.8 และความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว ร้อยละ 16.0 ตามลำดับ เหตุผลหลักที่มาเที่ยวในวัดจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ การทำกิจกรรมทางศาสนา ร้อยละ 27.3 รองลงมาคือ มาพักผ่อนหย่อนใจร้อยละ 22.8 และสนใจประวัติศาสตร์และความสำคัญของวัด ร้อยละ 19.3 โดยรู้จักผ่านสื่อ จากคนในพื้นที่ ร้อยละ 16.8 รองลงมาคือ สื่อวิทยุ/สื่อโทรทัศน์ ร้อยละ 20 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร้อยละ 15.8 และมีจำนวนใกล้เคียงกัน คือ อินเทอร์เน็ต ร้อยละ 14.5 ความพึงพอใจต่อศาสนสถานและศาสนวัตถุ คือ เจดีย์ ร้อยละ 29.0 รองลงมาคือ พระพุทธรูป ร้อยละ 27 และโบสถ์-วิหาร ร้อยละ 23 มีประสบการณ์การมาเที่ยวที่วัด คือ มาครั้งแรก ร้อยละ 65 รองลงมาคือ 2-5 ครั้ง ร้อยละ 31.2 และความรู้สึกในการกลับมาเที่ยวชมอีกครั้ง ร้อยละ 62.5 รองลงมาคือ ไม่แน่ใจ ร้อยละ 36.5 และไม่มาร้อยละ 2.0

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวรวมด้าน 5 ด้าน โดยมีภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.26 เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว อยู่ใน ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.42 รองลงมาด้านกลยุทธ์การท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 3.32 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ค่าเฉลี่ย 3.21 ด้านประชาสัมพันธ์ ค่าเฉลี่ย 3.15 และด้านบุคลากร อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.87 นอกจากนี้นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าสิ่งที่วัดควรปรับปรุงสามารถเรียงตามลำดับ 3 ลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ เรื่องการจัดหาถังขยะให้เพียงพอ ร้อยละ 88.5 จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่ท่องเที่ยวร้อยละ 74 และ

ควรมีแผนผังแสดงแหล่งท่องเที่ยวในวัด ร้อยละ 61.3

ผลสัมฤทธิ์เจ้าอาวาสพระภิกษุสงฆ์ หรือผู้ดูแลวัดที่เป็นผู้บริหารจัดการวัด ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการในจังหวัดเพชรบูรณ์ทั้งภาครัฐและเอกชน พบว่า นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวที่จังหวัดเพชรบูรณ์ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว ปัญหาที่พบคือความพร้อมและขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งทางกายภาพและทางสังคมในแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบทำให้เกิดปัญหาด้านการท่องเที่ยว 5 ประเด็นหลัก คือ ปัญหาด้านอุปทานทางการท่องเที่ยว ปัญหาการพัฒนาสถานที่ ปัญหาด้านบุคลากรการท่องเที่ยว ปัญหาสภาพแวดล้อม และปัญหาด้านนโยบายการท่องเที่ยว สามารถนำมาวิเคราะห์ เป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในวัดเพชรบูรณ์ สามารถประมวลสรุปพบว่ามี 3 รูปแบบได้ดังนี้คือ

1. รูปแบบการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดเพชรบูรณ์ควรได้รับการจัดการดังนี้

1.1 การจัดทำแผนผังการใช้สอยพื้นที่ของวัดตามบทบาทหน้าที่ โดยแบ่งได้เป็น 3 เขต คือ 1) เขตพุทธาวาส ควรจัดรูปแบบเป็นพื้นที่ตั้งของศาสนสถานสำคัญ 2) เขตสังฆาวาส ควรจัดรูปแบบเป็นพื้นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร และ 3) เขตธรณีสงฆ์ควรจัดรูปแบบเพื่อให้การบริการชุมชนหรือเขตสาธารณะ เป็นพื้นที่ที่ใช้เป็นสถานที่ตั้งของอาคารสิ่งก่อสร้างและกิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยว

1.2 การจัดทำแผนพัฒนาวัด พบว่ามี 4 เรื่องดังนี้ 1) การวางแผนการก่อสร้างและบูรณะสถาปัตยกรรมให้มีสภาพที่ดีอยู่เสมอ 2) การวางแผนพัฒนาสิ่งบริการที่จัดสร้างใหม่ 3) การ

วางแผนจัดสภาพแวดล้อมของวัด และ 4) การจัดระเบียบของที่ตั้งให้บริการและกิจกรรมอื่นๆ

1.3 การจัดทำแผนพัฒนาฟื้นฟูโบราณสถานสำคัญ พบว่ามี 4 เรื่องดังนี้ 1) ส่งเสริมสนับสนุนด้านการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม 2) ให้คำแนะนำ ประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ชุมชน 3) ติดตามประเมินผลการอนุรักษ์ฟื้นฟู ปฏิสังขรณ์ที่อายุเก่าแก่

2. รูปแบบการจัดการด้านระบบสื่อความหมายควรได้รับการจัดการดังนี้

2.1 การจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดเพื่อสามารถเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยว บริษัทท่องเที่ยว และการเผยแพร่ในฐานข้อมูลสารสนเทศ

2.2 การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญต่างๆ

3. รูปแบบการจัดการด้านบุคลากรการท่องเที่ยวของวัด ควรได้รับการจัดการโดยแบ่งได้ 2 ประเด็นคือ

3.1 การพัฒนาบุคลากรของวัดในด้านการท่องเที่ยว เช่น การจัดฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับมรดกเทศก์แก่พระสงฆ์หรือบุคลากรภายในวัด

3.2 การพัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวในวัด โดยนำหลักกัลยาณมิตร 7 คุณธรรม 7 ประการสำหรับมิตรแท้ตลอดจนเป็นมิตรที่หวังดีต่อกันด้วยความจริงใจมาพัฒนาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ 1) ทำตนให้เป็นที่รัก 2) ทำตนให้เป็นที่น่าเคารพ 3) นาเจริญใจชวนให้ระลึกถึง 4) รู้จักพูดและให้คำแนะนำที่ดี 5) อุดหนุนต่อถ้อยคำ ต้าหนิพร้อมที่จะรับฟังและนำไปปฏิบัติ 6) สามารถอธิบายเรื่องราวที่ยุ่ยากลุ่มลึกให้เข้าใจอย่าง ง่ายตาย และ 7) ไม่ชักนำหรือชักจูงในทางเสื่อมเสีย

อภิปรายและสรุปผล

จังหวัดเพชรบูรณ์ มีแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยเฉพาะ กลุ่มแหล่งท่องเที่ยววัด ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างรายได้และ ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในจังหวัด สอดคล้องกับแนวคิดของ ศิวินิต อรรถวุฒิกุล (2560) ที่พบว่า การท่องเที่ยวของจังหวัดราชบุรี นับว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีบทบาทอย่างมาก เนื่องจากเป็น “จุดแวะ ทางผ่าน” มีสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย สวยงาม ที่สำคัญหลักๆ มากมายในแต่ละอำเภอ นักท่องเที่ยวจึงมุ่งเน้นมาท่องเที่ยวในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวตลาดน้ำ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

แต่ถึงอย่างไร การท่องเที่ยวก็ส่งผลก่อให้เกิดผลกระทบได้มาก เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว ปัญหาการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว และปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุริยามะสันเทียะ (2558) ที่พบว่า สิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพทางการท่องเที่ยวนั้น เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวจะนำมาพิจารณาเพื่อประกอบการตัดสินใจในการซื้อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ซึ่งหน่วยงานภาครัฐควรมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไว้บริการในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ห้องสุขา ลานจอดรถ ป้ายบอกเส้นทาง และการปรับสภาพพื้นผิวจราจรในเส้นทางเข้าแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว

ดังนั้น จากผลการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัดจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความยั่งยืนและนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ควรมีการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่ามี 3 รูปแบบได้แก่ 1. รูปแบบการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดเพชรบูรณ์ โดยมีการจัดทำแผนผังการใช้สอยพื้นที่ของวัด การจัดทำแผนพัฒนาวัด การจัดทำแผนพัฒนาฟื้นฟูโบราณสถานสำคัญ สอดคล้องกับ วนิชพร จันทรักษา (2551) ที่พบว่าปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักท่องเที่ยว ในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช 2. รูปแบบการจัดการระบบสื่อความหมาย โดยควรจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดในระบบสารสนเทศและการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของวัดในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญ 3. รูปแบบการจัดการบุคลากรการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาบุคลากรของวัดในด้านการท่องเที่ยว และการพัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวในวัด สอดคล้องกับพระครูวิสุทธิศีลาภิวัฒน์ (2558) สรุปไว้ว่าวัดจึงต้องมีการจัดการท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมไม่ให้กระทบกับทรัพยากรภายในวัด โดยเฉพาะวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นมรดกของชุมชนและชาติ ซึ่งปัจจุบันการจัดการภายในวัดส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับนโยบายของเจ้าอาวาสของแต่ละวัดบางวัดให้ความสำคัญ บางวัดไม่ให้ความสำคัญ การจัดการของแต่ละวัดขึ้นอยู่กับปริมาณนักท่องเที่ยว ถ้าวัดมีการวางแผนรองรับที่ดีจะมีการจัดระบบสาธารณูปโภคที่ดี เช่น ลานจอดรถ ห้องน้ำสะอาดสำหรับนักท่องเที่ยว จัดทำแผนที่บอกทาง ป้าย แต่สำหรับวัดที่ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวก็จะไม่ค่อยพัฒนาระบบ

สาธารณูปโภค ดังนั้นวัดต้องให้ความสนใจกระบวนการในการวางแผน และการบริหารจัดการถ้าต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งหลายวัดคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของวัด แต่วัดก็ปฏิเสธหรือห้ามไม่ให้คนเข้าวัด

ปัจจุบันหลายวัดไม่มีการบริหารการจัดการที่ดีที่สุดในสถาน โบราณวัตถุก็จะถูกทำลายสูญหายหรือชำรุดทรุดโทรมหมดคุณค่าไปในที่สุด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวควรจะมีการวางแผนร่วมกันให้วัดที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับทราบนโยบายการพัฒนาจะได้ไม่น้อยที่จะได้พัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องและมีการบริหารบุคลากรด้านการเงิน การดูแลสถานที่ให้ความโปร่งใส และมีการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของวัด รวมทั้งให้ข้อมูลและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การพัฒนาวัดในทางสร้างสรรค์ มีการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม และเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมด้วย วัดมีการรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดให้คงสภาพที่ดี และจัดสร้างใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพทั่วไป

ข้อเสนอแนะการทำวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยการท่องเที่ยววัดในจังหวัดที่มีชื่อเสียงเป็นเมืองท่องเที่ยวเพื่อประเมินผลการท่องเที่ยวด้านศาสนาและวัฒนธรรมในภาพรวม

2. ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนาวัดต้นแบบที่จัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้จะเสร็จสมบูรณ์ไม่ได้หากขาดการสนับสนุนจาก รศ.ดร.บังอร เบ็ญจาธิกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี คณะผู้บริหาร รวมทั้งฝ่ายวิจัยและการพัฒนา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาอย่างดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ. (2562). *ท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กรรณิกา คำดี. (2015). วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 4(2), 175-190.
- เครือข่ายศาสนิกชนแห่งประเทศไทย. (2552). *ท่องเที่ยว แสวงธรรม สร้างแรงบันดาลใจชาวพุทธ*. ค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2553, จาก <http://board.palungjit.com>
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ. (2548). *โครงการมูลค่าเพิ่มในประเทศของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย*. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- พระครูวิสุทธิศีลาภิวัฒน์. (2558). รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. *วารสาร มจร.มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 1(2).
- พระมหาสุริยา มะสันเทียะ. (2558). *กลยุทธ์การเพิ่มคุณค่าการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์* [ดุชนิพนธ์, มหาวิทยาลัยสยาม].
- พระสุธีรัตนบัณฑิต และพระใบฎีกาสัญญา. (2559). ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมของไทยและอาเซียน. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 1(3).
- วันชพร จันทรักษา. (2551). *ปัจจัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร].
- วราวิชต์ มัชฌมบุรุษ. (2552). *รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่*. มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- ศิวินิต อรรถภูมิกุล และคณะ (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของจังหวัดราชบุรี. *Veridian E-Journal, Silpakorn University สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(2).
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2562). *ท่องเที่ยวแนวใหม่สร้างโอกาสเอสเอ็มอี*. <http://www.ksmcare.com>
- สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์. (2562). *คู่มือท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์*. สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์.
- สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว. (2562). *สถิตินักท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์*. <http://www.tourism.go.th>
- สวรค์นันท์ ดันตือโฆษกุลอัครวงศ์, รัฐศวรรค์ กิ่งแก้ว, เจริญพร เพ็ชรกิจ และพวงรัตน์ จินพล. (2560). การท่องเที่ยวเพื่อ (คุณภาพ) ชีวิต. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 12(2), 216-227.